

FELEKY

Fodor Nándor:

"A dallotai
Kisérlet író"
Ap. 1927. Tolnai
p. 50-56.

P. 51.

A százéves Jókairól csodálatos gazdagságban halmozta az olvasók elé az új és ismeretlen anyagot a magyarországi sajtó. Szorgalmas olvasás után sem lehetett azonban felfedezni benne valamit, ami igényt tarthat minden Jókai-rajongó érdeklődésére: azt, hogy ki volt Jókai a külföld számára, gyakorolt-e az idegen nemzetek irodalmára hatást és milyen népszerűséget tudott elérni a külföldi könyvpiacra. Valószínű, hogy hazai irodalomtörténészeink máskor foglalkoztak már ezzel a kérdéssel is, úgy hiszem azonban, hogy teljesen új utat török, ha ebben a cikkben kimerítő felvilágosítást nyújtok arról, hogy mi volt Jókai Amerikában, találtak-e és találnak-e vajjon még ma is olvasóközönségre a könyvei ebben a messze világban, amelyet fantáziájával annyiszor felkeresett.

A magyar irodalomtörténeti kutatásokkal Amerikában Feleki Károly könyveit között kell elkezdeni és befejezni, mert ebben a sok ezer kötetes óriási könyvtárban gyönyörű rendben megvan és fel van dolgozva minden, ami a könyvnyomtatás kora óta angol nyelven Magyarországról vagy Magyarokról a könyvpiacra megjelent. Tizenegy faliújszerű kötetben az ideit fejezi be Feleki Károly a maga nemében teljesen egyedülálló bibliográfiáját, amelyben több oldal jut a Jókai-vonatkozásoknak. Információkért tehát természetesen hozzá kellett fordulnom és ezeket az információkat Fe-

leki Károly a legnagyobb készséggel és örömmel adta meg.

— Jókai — kezdte Feleki Károly, amikor eladtam jövetelem célját, — annál a különös tulajdonságánál fogva, hogy internacionálisan tudott irni, hogy stílusa, felfogása nemzetközi, el van terjedve az egész világon és természetesen el van terjedve Amerikában is. Munkái jobb és rosszabb fordításokban különböző kiadásokban igen nagy számmal jelentek meg a legolcsóbb, úgynevezett népszerű kiadástól (25. centes papírkötés) egész a vászonkötésű gyűjteményes kiadásokig. Némely munkája ebben a népszerű kiadásban roppant példányszámmal ért el és ér el még ma is. Igen nagy népszerűségnek örvend pl. még most is az Aranyember, amely „Timar's two worlds” (Timár két világa) és „Modern Midas” cím alatt jelenik meg különböző kiadóktól. Ez volt az első Jókai-regény Amerikában és először 1884-ben került az amerikai könyvpiacra Laura Curtis Bullard és Miss Emma Herzog németből készült fordításában és R. Worthington & Co. kiadásában „Modern Midas” cím alatt. 1886-ban és 1900-ban más-más kiadótól újra megjelent. „Timar's two worlds” cím alatt 1894-ben adták ki. Egyszerre három kiadó vetette rá magát, Iverts, Bart és a Hurst & Co. Az utóbbi olcsó kiadásban jelentette meg és ez a kiadás még most is kelendőségnek örvend. Összesen hét különböző kiadást ért el Amerikában az Aranyember és kétségtelenül ez itt a legnépszerűbb Jókai-regény. Szó volt egyidőben arról is, hogy mozidarabot csinálnak belőle, magam is foglalkoztam a dologgal, de aztán yalahogy elmaradt. A színpad és a mozi nem nyílt meg Amerikában Jókai előtt.

A második igen népszerű Jókai-regény, amely

még ma is erősen fogy, a fekete gyémántok, amely először 1896-ban Harper's kiadásában jelent meg „The black diamonds” cím alatt és szintén több kiadást ért el.

Ezen a két nagyon népszerű Jókai-regényen kívül megjelent még egy egész sereg Jókai Amerikában. Az alábbi összefoglalás megadja a teljes áttekintést:

A köszívű ember fiai (The Baron's Sons). A negyedik magyar kiadásból Percy FAVOR Bicknell fordította 1900-ban Bostonban és az L. C. Page & Co. adta ki.

Szomorú napok (The Day of Wrath). Két különböző kiadás 1900-ban.

Mire megvénülünk (Debts of Honor). Ezt Yolland Arthur fordította 1900-ban. Először Londonban jelent meg. Amerikában négy kiadást ért el.

Nincsen ördög (The Is No Devil). Magyarból fordította F. Steinitz. Három newyorki kiadást ért el, amelyek közül az első 1892-ben jelent meg. A harmadik kiadás új fordításban „Dr. Dumany's wife” cím alatt került a könyvpiacra.

Carinus (A Christian but a Roman). 1900-ban bukkant fel Amerikában.

A kalózkirály. (The corsair king). Bostonban és Chicagóban jelent meg 1901-ben.

A tengerszemű hölgy (Eyes like the Sea). G. P. Putnam adta ki New-Yorkban. Chicagóban is megjelent és 1894-től 1901-ig több kiadást ért el.

Erdély aranykora (The Golden Age in Transylvania), egy másik kiadásban „Midst the Wild Carpathians” 1898-ban adták ki az első cím alatt. A második cím alatt Bostonban és New-Yorkban ért el több kiadást 1898-tól 1909-ig.

Szabadság a hó alatt (The Green Book or Freedom under the Snow). Harper's kiadása, 1891—1898-ban többször újra megjelent.

Egy magyar nábob (A Hungarian Nabob). Doubleday kiadásában 1899-ben jelent meg először.

A Janicsárok végnapjai (The Lion of Janina or the Last Days of the Janissaries). Nisbeth Bain fordításában először 1898-ban jelent meg New-Yorkban.

Egy az Isten (Manasseh). P. F. Bicknell fordította magyarból, 1901-ben jelent meg először Bostonban L. C. Page & Co. kiadásában.

Névtelen vár (The Nameless Castle). Első kiadás 1891-ben, újabb fordításban megjelent 1898-ban és 1901-ben. Az utóbbi kiadáshoz Netje Blanchan amerikai író nő írt előszót és életrajzot Jókairól.

Páter Péter (Peter the Priest) címen 1891-ben R. F. Fenno & Co. kiadásában, 1897-ben újból kiadták.

Szegény gazdagok (The Poor Plutocrats). Szintén Nisbeth Bain fordította. Két különböző kiadást ért el. Doubleday és Page adták ki jobb és olcsóbb papíron.

Szép Michál (Pretty Michal). Bain fordítása. Négy kiadásban jelent meg.

Egy hírhedt kalandor a XVII. századból (Toldy by the Death's Head). Akronban, O. jelent meg először.

A Dekameronból két kiadásban megjelent „In Love with the Czarina” és több más elbeszélés. Ezeket egy Felbermann Lajos nevű londoni magyar fordította.

A katalógusokban szerepel még két Jókai.

54

The Little Scarecrow (Kis madárrijesztő) és Bonds Unloosened (Felbontott kötelek), ezek azonban egyetlen amerikai könyvtárban sincsenek meg, sehol sem tudtam nyomukra akadni és így nem is tudom, hogy az eredeti címük mi lehetett.

Nagyon sok apróbb munka jelent meg Jókaitól a legkülönbözőbb folyóiratokban, mint a chicagói Book Buyer (ifj. Hegedüs Sándortól), Critic, Current literature, Dial, The Lamp, The Menorah, The outlook, Poet Lore, Review of Reviews és Saturday Evening Post, sőt a The Forum 1895 augusztusi számában megjelent egy cikk magától Jókaitól „My literary recollections” cím alatt. Ez volt Jókai egyetlen amerikai cikke.

Érdekes lesz talán megemlíteni azt is, hogy az „Egy az Isten” Jókairól szóló külön könyv megírására inspirált egy Thomas Fretwell nevű unitárius papot, aki Jókainak nagy tisztelője volt. A könyv címe: The Christian in Hungarian romance; a study of dr. Maurus Jókai in the novel. There is a god or the people who love but once. (A keresztény a magyar regényben; tanulmány dr. Jókai Mór Egy az Isten, vagy az emberek, akik csak egyszer szeretnek című könyvéről). A könyv, amely képben is bemutatja Torockót, Jókai hősenek születési helyét és a magyar unitárius püspököt, először Londonban P. Green kiadásában jelent meg 1901-ben. Bostonban a J. H. West Co. adta ki. A könyvben a regényből csak szemelvények vannak és a teljes fordítás, amely Fretwell és Loew N. Vilmos együttes munkája volt, nem jelent meg. A címlapja azonban, amelyvel a „copyright”-ért folyamodtak, megvan az én birtokomban.

Körülbelül ez minden, amit Feleki Károly bibliográfiája az amerikai jókairól feljegyez. Ebből a bibliográfiából, amely — mint említettem, — az idén készül el, hatvan oldalas izeltő már megjelent Teleky Pál gróf „Evolution of Hungary and its Place in History” című, múlt évben a könyvpiacra került művének függelékében. A nagy bibliográfia, Feleki élete, munkája nyomtatásban talán nemsokára szintén napvilágot lát, a munka azonban természetesen tovább folytatódik, mert újabb és újabb könyvek jelennek meg az angol könyvpiacra és ezeket Feleki Károly hangya-szorgalommal gyűjtögeti.

Nagy, üveges szekrényben őrzi Feleki Károly a ritkaságokat, a „gyémántjaimat”, ahogy szeretettel nevezi ezeket a könyveket, amelyek között nem egy egyetlen, másutt sehol fel nem található példány szerepel. A legérdekesebb közöttük talán Fumee „Historie of Hungarie”-je 1600-ból, mely ebből a könyvből merítette Shakespeare az adatokat a török háborúhoz. Mellette húzódik meg Buda visszavételének egykorú angolnyelvű krónikája és egy 1604-es kiadású könyv a Bocskay-fölkelésről.

Mindez azonban csak találomra és talán indokolatlanul kikapott szemelvény a csodálatos ritkaságok egész sorozatából, mert Feleki könyvtáráról nem cikket, hanem könyveket kellene írni. Felbecsülhetetlen értékű kincs ez a gyűjtemény és évekre elláthatna munkával tanulmányokra kiküldött történelembúvárokat. Ha elkészül a nagy bibliográfia, Feleki hozzáfog egy-két nagy iródmunkához és megírja Kossuth angliai és amerikai emigrációjának történetét, amelynek adatai eddig csak az

„Irataim”-ból ismeretesek, természetesen nagyon hézagosan. A magyar iródnak sokat, nagyon sokat várhat ettől az Amerikába szakadt magyar tudóstól, akinek évtizedek óta egyetlen emésztő szenvedélye: összegyűjteni egy idegen világban mindazt, ami magyar.

XXX

originally publ. in
"Amerikai Magyar Hírlap"
New York

